

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Autoreferát disertační práce

Konstrukce intencionality a identity delikventů
Jakub Onder

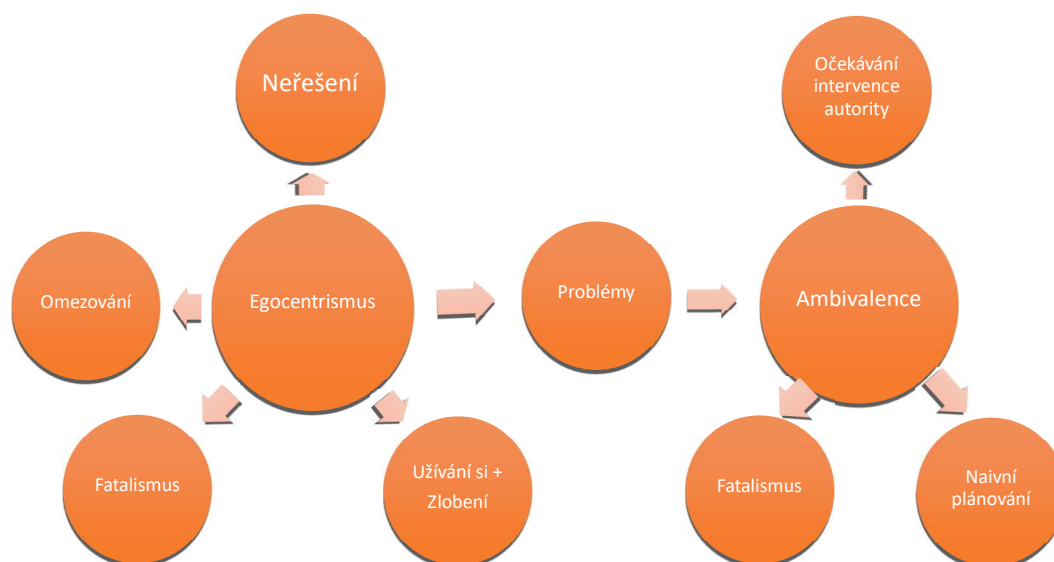
Katedra psychologie PedF UK
Školitel: doc. PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.
Studijní program: psychologie, obor pedagogická psychologie

2021

Úvod

Otázka původu zla zaměstnává lidstvo již odnepaměti. Mnoho filozofů, včetně svatého Augustina, se snažilo rozlišit, co je dobro, a co je zlo. S tím přirozeně souvisí i problém trestní zodpovědnosti chronických zločinců, kterou se snaží zodpovědět již psychiatrie na přelomu 19. a 20. století. Tato otázka je aktuální dodnes.

Ve svém disertačním výzkumu navazuji na svojí diplomovou práci z r. 2012, kde jsem se zabýval intencionalitou mladistvých delikventů. Výzkum sestával z kvalitativní analýzy 16 a 17letých delikventů z diagnostického ústavu. Výsledkem bylo sestavení tzv. teorie egocentrismu. Kategorie, vzniklé na analýze rozhovorů jsem seřadil do tzv. paradigmatického modelu, v souladu se zakotvenou teorií.

Egocentrismus v tomto pojetí znamená způsob přemýšlení, kdy jedinec posuzuje okolní jevy především z hlediska vlastního prospěchu. Jeho myšlení i prožívání dominuje tendence vyhýbat se problémům a vyhledávat uspokojení. Pro egocentrismus je typické posuzování věcí v okolním světě pouze z této pozice. Vnímání světa se tím pádem rozpadá na „dobré“ věci a ty „špatné“. Takové černobílé posuzování vede nutně k chybám v úsudku a k omezeným možnostem reagování, což ústí v problémy s adaptací. S tím také souvisí „fatalistické vnímání světa“, kdy jedinec není schopen objektivně posuzovat kauzalitu, protože ji vnímá pouze prizmatem svých potřeb – a tím pádem přisuzuje okolním dějům převážně náhodnou, osudově zabarvenou hodnotu. Život delikventa se

„děje“, místo aby byl aktivně utvářen samotným delikventem.

Podnětem k disertaci bylo nedostatečné rozklíčování vnitřní dynamiky a struktury osobnosti delikventů. Potřeboval jsem proniknout více do hloubky, proto jsem přemýšlel o použití i jiné metodologie, než pouze rozhovorů. Následně jsem zařadil projektivní techniky, konkrétně Tematický apercepční test (TAT). Zajímala mě také otázka identity, která v prvním výzkumu nebyla dořešena. Vybudování identity by mohlo nějak souviset se vztahem k delikvenci při přechodu z období adolescence do mladé dospělosti. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl výzkum rozšířit a zaměřit se tentokrát na vězně-recidivisty, ve věkovém rozpětí 27-38 let.

Výzkumné otázky

Výše avizované cíle, přeformulované do otázek, znějí tedy následovně:

- **Jaké jsou příčiny delikventního chování?**
- **Jaká je jejich identita?**
- **Jaký pohled na delikventy přináší psychoanalytický výklad Tematického apercepčního testu (TAT)?**
- **Jaký pohled na delikventy přináší analýza volných rozhovorů o trestné činnosti?**
- **Mají oba soubory dat a jejich rozbor vzájemně se doplňující prohlubující charakter? Pokud ano, co se díky jejich kombinaci můžeme o delikventech dozvědět?**

Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořilo celkem 5 odsouzených, vykonávajících trest ve Věznici Horní Slavkov. Šlo o muže ve věkovém rozpětí 27 - 38 let. Každý z respondentů byl nepodmíněně ve výkonu trestu minimálně dvakrát a každý byl vícekrát odsouzen za trestný čin. Výzkum proběhl na oddělení C, které se specializuje na skupinově terapeutický program, jehož hlavním cílem je dosažení drogové abstinence. Každý z respondentů tedy měl v minulosti problém s užíváním návykových látek - všichni měli dlouholetou zkušenost s pervitinem a někteří i s jinými drogami, včetně heroinu.

Oddělení C platí mezi jinými v této věznici za oddíl s mírnějším dohledem, avšak s poměrně

intenzivním terapeutickým a vzdělávacím programem. Vězni se na toto oddělení nemohou dostat bezprostředně po nástupu k výkonu trestu. Napřed musí o zařazení na oddělení C podat žádost, načež proběhne sezení s komisí, která posoudí jejich motivaci, dosavadní chování ve věznici a způsobilost ke skupinové terapii. Následně jejich nástup na oddělení buďto schválí, nebo zamítne. Dá se tedy říct, že vzorek respondentů byl charakteristický vyšší motivací. Dle mínění personálu věznice však nebyla motivace k terapii vždy upřímná, často šlo pouze o způsob úniku z oddělení s vyšší mírou dohledu a s menšími výhodami. Někteří z vězňů prý také “utíkali” na oddělení C před svými nepřáteli mezi spoluvězni z jiných, přísnějších oddělení.

Respondenty jsem si nemohl vybírat sám, výběr za mě provedl etoped oddělení C. Dle jeho tvrzení vybíral respondenty s různou skladbou trestné činnosti a prý také s různou mírou ochoty ke spolupráci, což z mého pohledu v rozhovorech ani v TAT nebylo znát, jelikož všichni respondenti ochotně spolupracovali. Personál oddělení respondentům také slíbil zvýšení týdenního bodového ohodnocení za spolupráci při výzkumu. Respondentům bylo ještě před samotným rozhovorem a administrací TAT řečeno personálem, že se výzkum týká trestné činnosti.

Metodologie sběru dat

Ke sběru dat jsem se rozhodl použít volného, nestrukturovaného rozhovoru, s prvky rozhovoru zaměřeného na problém (Hendl, 2008). Jelikož jsem k analýze využíval tzv. Zakotvenou teorii, která se řadí k výzkumu s emergencí (viz níže), chtěl jsem princip emergence, tj. “spontánního vynořování” využít na maximum. Byl jsem také inspirován psychoanalytickým myšlením, které nejvíce zkoumá spontánní psychické procesy. K rozhovoru jsem se snažil přistoupit podobně jako k projektivnímu testu - věděl jsem, že etoped instruoval respondenty, že jde o výzkum zabývající se trestnou činností. Chtěl jsem zjistit, co se v respondentech odehraje v reakci na takovou instrukci, pokud do toho bude, alespoň zpočátku, co nejméně zasahovat. Kategorie “nemluvení o trestných činech”, která se objevila u většiny z nich, byla podle mě identifikována právě díky tomuto přístupu. Je zajímavé, že ačkoli respondenti věděli zaměření výzkumu, o jeho předmětu spontánně vůbec nemluvili. Jako by se to snažili zatajit nebo obejít, případně bagatelizovat.

Každý respondent s pořízením nahrávky souhlasil a byl obeznámen s anonymizací dat - a to nejen jmen a jiných osobních a citlivých údajů, ale např. i měst, z kterých pocházeli a dalších podobných informací, podle kterých by mohli být po zveřejnění práce teoreticky identifikováni.

Rozhovory jsem zakončoval při oboustranné shodě na tom, že témata k rozhovoru byla vyčerpána. Vždy jsem ještě ke konci poskytnul respondentovi prostor, aby mohl dodat ve, co podle něj nezaznělo. Rozhovory probíhaly první, následovala administrace TAT.

Výběr tabulí, které jsem respondentům předkládal, korespondoval s tzv. “bohnickou sadou” - jde o určité tabule, poskládané za sebou v konkrétním pořadí tak, jak je používá dvojice klinických psychologů, PhDr. P. Goldmann a PhDr. T. Soukupová, Ph.D., kteří lektorovali kurz Tematický apercepční test, jehož jsem se před lety zúčastnil. Cílem stanovení tohoto pořadí, řečeno s lektory, bylo jednak zahrnout rozličné vyzývací charakteristiky, a dále přiměřeně dávkovat úzkost, kterou každá tabule v odlišné míře vyvolává. Zadávané tabule tedy byly tyto: 1, 2, 5, 18BM, 6GF, 4, 18GF, 13MF, 3BM, 8BM a 6BM.

K podmínkám administrace: všichni respondenti obdrželi stejnou instrukci: “pokuste se vymyslet příběh, který odpovídá obrázku na tabuli. Příběh by měl popisovat, co se na obrázku odehrává a co se bude dít dál. Dobré je také říct, co si postavy myslí a co cítí.”

Zadávání TAT následovalo po rozhovorech a odehrávalo se za stejných podmínek (viz výše). Administraci TAT jsem záměrně zařadil až po rozhovorech, a to kvůli předpokladu větší uvolněnosti a spontaneity respondentů po tom, co se se mnou více seznámí. Podobně je doporučováno zařazení ROR po výkonových testech a po rozhovoru (viz např. Lečbych, 2016).

Metody analýzy dat

Při analýze rozhovorů jsem se v disertaci rozhodl navázat na svoji praxi z diplomové práce a uchýlil jsem se opět k metodě zakotvené teorie, kterou popsali autoři Strauss a Corbinová (1999). Tento způsob práce se mi již osvědčil a také jsem v něm získal určitou zkušenost, proto nebyl důvod ji znovu nepoužít.

Jde o systematický způsob kvalitativního výzkumu, který se skládá z několika fází a vrcholí sestavením tzv. paradigmatického modelu, jehož výsledkem je formulace vlastní hypotézy. Nejsilnější stránkou tohoto postupu je několikanásobné jištění, že vzniklá teorie bude tzv. „zakotvená v datech“, tj. že bude daty významně sycena a doložena. Odtud i plyne název „metoda zakotvené teorie.“

Typické je střídání induktivního a deduktivního myšlení (na počátku stojí samozřejmě indukce). Tento postup „vracení se k datům“, jehož účelem je ověřování vznikající hypotézy, je vlastně jádrem třetího, tzv. selektivního kódování.

Jak jsem již uvedl, výsledkem je sestavení paradigmatického modelu. V rámci tohoto modelu je identifikována jedna z kategorií jako “ústřední jev”. Kolem tohoto jevu jsou potom uspořádány

další relevantní kategorie, a to podle svého vztahu k tomuto centrálnímu jevu (Straus & Corbin, 1999). Uspořádání kategorií má svá pravidla, respektující lingvistické a kauzální zákonitosti. Patří sem především příčiny, podmínky vzniku, kontext, strategie realizace a důsledek. Jevy, které jsou uspořádány do paradigmatického modelu, lze současně vyslovit jako větu, která je zároveň vzniklou hypotézou.

Nyní bych rád ve stručnosti představil způsob analýzy TAT. Než přikročím k objasnění skórování a vyhodnocování dle psychoanalytického manuálu, uvedu vlastní způsob analýzy, který jsem rovněž uplatňoval, a to předtím, než jsem data oskóroval v souladu s manuálem.

Skórování předcházelo tzv. první čtení, které neslo prvky otevřeného kódování, inspirovaného zakotvenou teorií (viz výše). Zde jsem si všiml zvláštností, slangových výrazů, diskurzivních i narativních prostředků, aniž bych je zatím jakkoli interpretoval. Všimání si těchto nuancí se později vyplatilo i během samotného skórování, které jsem tak mohl s touto kvalitativní analýzou provázat.

Příkladem budiž protokol respondenta s přezdívkou “projektor”. Na tabuli, evokující chirurgickou operaci, respondent poskytl určitý příběh, který měl otevřený konec. Povzbudil jsem respondenta k pokračování, což odmítl s následujícím odůvodněním: “To nevím, záleží, jaký je to doktor. Může to skončit i u soudu, že jo.”

Toto vyjádření mi přišlo nanejvýše zajímavé, i když jsem ještě netušil, jak ho interpretovat. Z pohledu skórování si tato odpověď zasloužila dle mého úsudku skór “CI-1, sklon k odmítání”. Zároveň ale, z kvalitativního hlediska, vyjadřovala delegování odpovědnosti za pokračování příběhu na vymyšlenou postavu. Autor nejen že “oživil výtvar vlastní mysli”, ale dokonce vyjádřil pochybnost o jeho schopnostech a postavil jej před soud. Toto přisouzení reálné existence svojí projekci s následnou devalvací jsem následně přirovnal k obranému mechanismu projektivní identifikace.

Nyní už tedy k systému skórování. Skórovací tabulka zahrnuje tzv. diskurzivní prostředky. Tyto diskurzivní, tj. dle pravidel jazyka uspořádané prostředky (Brelet-Foulard & Chabert, 2019) poukazují na to, jakým způsobem ego s pudovým materiálem, jež tabule evokují, pracuje. Velká část těchto jazykových prostředků přímo odkazuje ke konkrétnímu obrannému mechanismu - např. “A3-2 odčiňování”, nebo “A3-3 reaktivní formace.” Diskurzivní prostředky odrážejí různorodé intrapsychické pochody, podílející se na tvorbě příběhu.

Autorky manuálu přistupují, v intencích Freudova topografického modelu (vědomí, předvědomí a nevědomí) k příběhu jako ke snu. Manifestní sen také skrývá latentní význam – podobně manifestní vědomá fantazie příběhu odkazuje k nevědomé, latentní fantazii evokovaného fantasmatu. Na této hranici překladu probíhá cenzura, manifestní obsah je pro vědomí subjektu přijatelnější (Brelet-Foulard & Chabert, 2019). Vychází se z předpokladu, že fantasmata - latentní obsahy tabulí, jsou dané a jejich znalost představuje objektivizující kritérium pro analýzu protokolu.

Autorky manuálu seskupili ve skórovací tabulce diskurzivní prostředky do čtyř rejstříků, které odpovídají určité struktuře osobnosti.

Řada “A” se souhrnně nazývá “Rigidita”. Zahrnuje v sobě prostředky, které odpovídají obsedantnímu osobnostnímu založení. Prostředky jsou zde zároveň roztrženy do tří úrovní. První a druhá úroveň svědčí o výrazových prostředích, které běžně užívají i nekliničtí, zdraví jedinci, s příslušnou osobnostní strukturou. Třetí řada, zahrnující např. odčiňování, ruminace či reaktivní formaci, potom odpovídá neurotickému fungování v rámci tohoto rejstříku.

Řada “B” nese název “Labilita” a odpovídá hysterické struktuře osobnosti. Opět platí stejné rozdělení prostředků do tří úrovní, kdy dvě první úrovně nejsou nutně typické pro hysterickou neurózu. Poslední, třetí úroveň v rámci tohoto rejstříku, je však pro skutečnou hysterii průkazná a nese i název “prostředky hysterického typu.”

Autorky manuálu uvádějí, že diagnostickou hypotézu obsedantního nebo hysterického neurotického fungování můžeme předložit jedině na základě spojení všech tří kategorií v rámci prostředků řad A nebo B v jediném protokolu, především na základě společné přítomnosti prostředků A2 nebo B2 i A3 nebo B3, které se vyskytují společně s prostředky A1 nebo B1, ale také s jakýmkoli jinými prostředky (Brelet-Foulard & Chabert, 2019).

Řada “C” se nazývá “Vyhýbání se konfliktu.” Tímto konfliktem se myslí intrapsychický konflikt, který obvykle neurotická struktura jedince dokáže unést a nějakým způsobem řešit či alespoň reprezentovat. Hraniční a narcistní osobnosti, které jsou preoidipálně strukturované, si s intrapsychickými konflikty naopak nevědí rady. Z důvodů vážnosti těchto prostředků zde řazení do tří úrovní dle závažnosti nebylo možné - tyto prostředky jsou si v závažnosti rovnocenné. Jednotlivé skupiny prostředků jsou tedy spíše typické pro různé styly psychického fungování. Patří sem např. manio-depresivní prostředky, narcistní prostředky a typicky hraniční prostředky.

Řada “E” potom reprezentuje vynořování primárních procesů, které je typické pro psychoticky organizované jedince. Občasné použití těchto prostředků však nutně neznamená psychózu. Primární procesy mohou být jen přechodným zdrojem asociací, nikoli vynořováním zaplavujících asociací, které by již k psychóze poukazovaly. Autorky manuálu (Brelet-Foulard & Chabert, 2019) v tomto ohledu sdělují následující:

“Chvilková přítomnost primárního procesu je dokladem existence dobré propustnosti mezi psychickými instancemi nebo jinými slovy pružného fungování předvědomí (jak je tomu u neurotických protokolů s výraznými prostředky řady E). Naproti tomu, čím jsou vynořování primárního procesu kvantitativně významnější, tím křehčí se ukazuje být Já subjektu.”

Níže přikládám k ukázce celou skórovací tabulku, kam se použité prostředky zaznamenávají:

Řada A Rigidita	Řada B Labilita	Řada C Vyhýbání se konfliktu	Řada E Vynořování se primárních procesů
<p>A1: Odkaz na vnější realitu A1-1: Popis se lpěním na detailech s odůvodněním interpretace nebo bez něj A1-2: Upřesňování časové, prostorové, číselné A1-3: Odkazování na společenské, mravní hodnoty, zdravý selský rozum A1-4: Literární a kulturní reference</p> <p>A2: Obsazení vnitřní reality A2-1: Používání fikce nebo snu A2-2: Intelektualizace A2-3: Negace A2-4: Důraz na intrapsychické konflikty – fluktuace mezi projevem pudů a obran</p> <p>A3: Prostředky obsedantního typu A3-1: Projev pochybnosti: slovní opatrnosti, váhání a rozpaky mezi různými interpretacemi, ruminace A2-2: Odčihování A3-3: Reaktivní formace A3-4: Izolace mezi představami nebo mezi představou a afektem, minimalizovaný afekt</p>	<p>B1: Obsazení vztahů B1-1: Důraz na interpersonální vztahy, užití dialogu B1-2: Zavedení postav, které nejsou na obrázku přítomny B1-3: Projev afektů</p> <p>B2: Dramatizace B2-1: Přímý vstup do projevu; zvolání; osobní komentáře; dramatizování vyprávění; příběhy s četnými zvraty B2-2: Silné nebo přemrštěné afekty B2-3: Protikladné představy nebo afekty; fluktuace mezi protichůdnými přáními B2-4: Reprezentace činností spojené či nikoli s emočními stavy strachu, katastrofy, závratí</p> <p>B3: Prostředky hysterického typu B3-1: Zdůraznění afektů na podporu vytěsnění představ B3-3: Erotizace vztahů, transcendentní symbolika, narcistické detaily se svůdným významem B3-3: Labilita Identifikací</p>	<p>CF: Nadměrné obsazení vnější reality CF-1: Důraz na každodennost, faktické a praktické jednání – Odkazy lpící na vnější realitě CF-2: Situační afekty – Odkaz na vnější normu</p> <p>CI: Inhibice CI-1: Obecná tendence k restrikci (dlouhá doba latence nebo významné odmlky v rámci vyprávění, potřeby klást otázky – doptávat se, sklon k odmítání, odmítání CI-2: Neupřesněné konfliktní motivy, banalizace, anonymita postav CI-3: Znamky úzkosti objevující se před pauzou ve vyprávění nebo po ní</p> <p>CN: Narcistické obsazení CN-1: Důraz na subjektivní prožitek – Osobní odkazy CN-2: Narcistické detaily- Idealizace sebe prezentace nebo reprezentace objektu (s valencí + nebo-) CN-3: Zamrznutí do obrazu- Afekt jako nadpis – Postoj jako znak afektu CN-4: Trvání na hranicích a okrajích a na smyslových kvalitách CN-5: Zrcadlicí vztahy</p> <p>CL: Nestabilita hranic CL-1: Prostupnost hranic (mezi vypravěčem/postavou, mezi vnitřkem/vnějškem...) CL-2: Opora ve vjemu nebo smyslové oblasti CL-3: Různorodost způsobů fungování (vnitřní/vnější, percepční/symbolické, konkrétní/abstraktní...) CL-4: Štěpení</p> <p>CM: Antidepresivní prostředky CM-1: Důraz na analytickou (podpůrnou) funkci objektu (s valencí + nebo-) - obracení se k psychologovi CM-2: Nadměrná nestabilita identifikací CM-3: Vytáčky, obraty, pomrkávání, ironie, humor</p>	<p>E1: Percepční distorze E1-1: Skotomizace manifestního objektu E1-2: Vnímání neobvyklých nebo zvláštních detailů se svévolně zvoleným vysvětlením nebo bez něj E1-3 Smyslové vjemy – chybné vjemy E1-4: Vnímání poškozených předmětů nebo nemocných, zdeformovaných postav</p> <p>E2: Masivní projekce E2-1: Neadekvátnost tématu vůči stimulu, perseverace, fabulace mimo obraz, hermetická symbolika E2-2: Zmiňování špatného objektu, perzekuční témata, svévolné hledání skrytého smyslu obrazu a vzhledu nebo postoje postav. Idealizace velikášského typu E2-3: Projevy mohutných afektů nebo představ+ syrové projevy spjaté se sexuální nebo agresivní tematikou</p> <p>E3: Dezorganizace identitních struktur E3-1: záměna identit; překrývání rolí E3-2: Nestabilita objektů E3-3: Dezorganizace času, prostoru nebo logické kauzality</p> <p>E4: Narušení slovního projevu E4-1: Poruch syntaxe, slovní „praskliny“ E4-2: Neurčitost nejasnost slovního projevu E4-3: Rozvolněné asociace E4-4: Asociace na základě významové a zvukové blízkosti „páté přes deváté“</p>

Závěry

Výsledky výzkumu přinesly následující zjištění: delikventi vykazují významný deficit ve schopnosti mentalizace, která souvisí s porozuměním sobě i ostatním a se schopností sebeovládání. V důsledku toho je pro ně obtížné dosahovat obvyklých kulturních cílů a uspokojovat svoje potřeby v souladu s požadavky a pravidly společnosti. Vlivem hraniční organizace osobnosti vykazují závislé a zároveň manipulativní rysy a tendence ve vztahu k druhým lidem a také se cítí chronicky osamocení. Proto vyhledávají kriminogenní skupiny, ve kterých se dostávají k závislosti na návykových látkách a k delikvenci. A kde také de facto poprvé zažívají přijetí, ocenění a jsou schopni realizovat své osobní i sociální potřeby.

V důsledku dysfunkční primární rodiny a opakovaného sociálního selhávání v důsledku deficitní mentalizace se u nich kumuluje negativní zkušenost se společností, frustrované potřeby a pocity křivdy. Svoje nevědomá přání vztažená k rodičovským objektům, plynoucí z hraniční organizace osobnosti, zobecňují na celou společnost. V jejich očích se tak každý stává potenciálním rodičovským objektem, který by měl, v souladu s jejich očekáváním, bez výhrad plnit jejich potřeby a zároveň je také objektem touhy po spravedlivé odplatě, protože, jakožto rodič, nese za jejich neštěstí zodpovědnost. Tento předpoklad, který se ověřil u každého z respondentů, jsem nazval „teorií retribuce“.

Identita delikventů je, dle výsledků výzkumu, relativně chudá a chaotická. Obvykle je odvozena od vzorů v rámci delikventní skupiny, ve které se nacházejí. Součástí identity je také síla, odvaha, ochota riskovat. Stylizují se také do role ochránců a mstitelů bezpráví. Často převracejí souslednost agresor-poškozený a sami se cítí obětí druhých a „zlého společenského systému,“ na který rovněž projikují nespravedlivého rodiče.

Syntéza poznatků z analýzy rozhovorů a psychoanalytického rozboru TAT se ukázala jako velmi přínosná. Rozhovory odhalily poměrně přesnou kvalitu důležitých osobnostních konstruktů, postojů a tendencí. Např. prisuzování tyranské role nechápajícího systému, neustálé hledání náhradní rodiny, i ambivalenci ve vztazích s jinými delikventy, které považují za blízké přátele a zároveň vnímají jejich faleš. Analýza TAT zase přináší vhled do struktury a dynamiky osobnosti a touto optikou vysvětluje podstatu jevů, odhalených v rozhovoru. Díky tomu bylo možné delikventům porozumět na mnohem hlubší úrovni, čímž byl zároveň naplněn hlavní výzkumný záměr a cíl.

Tyto výsledky odpovídají mým závěrům z roku 2012, tedy teorii egocentrismu, a to v mnoha ohledech. Egocentrické vnímání okolního světa, tj. prizmatem vlastních neuspokojených potřeb, a následné třídění jevů na „dobré“ a „zlé“ zhruba odpovídá mechanismu štěpení, které popsala už psychoanalytička Melanie Kleinová, a které lze přiřadit právě k hraniční organizaci osobnosti. V souladu jsou i další poznatky obou výzkumů, např. ambivalentní a utilitární povaha delikventních přátelství v rámci kriminální subkultury, nebo fatalistické vnímání životních událostí. Z těchto důvodů věřím, že se mi podařilo odhalit persistentní, opakující se vzorec napříč širší částí delikventní populace. V tomto směru je zapotřebí ověřující, kvantitativní výzkum, aby bylo možné výsledky zobecnit.

Další implikací pro výzkum by mohl být pokus o sestavení tzv. škály delikvence v TAT. Takový nástroj by mohl zahrnovat narativní prostředky, které respondenti mého výzkumu v konstrukci příběhů používali. I zde byly patrné jisté vzorce, např. popis místo příběhu, nadměrný příklon k percepční realitě, chudé zapojení fantazie, „narativní stupor“, otevřené konce příběhů, váhání mezi více interpretacemi, zbavování se odpovědnosti za pokračování příběhu a delegace této kompetence příběhovým postavám a mnoho dalších. K tomuto výzkumu jsem otevřel pomyslné dveře v samotných analýzách jednotlivých protokolů TAT připojením shrnutí použitých narativních prostředků. Tato zjištění zůstala zatím výzkumně nevyužita.

V disertační práci jsem, kromě komparace výsledků s již existující vědeckou literaturou, nastínil také možnosti využití v pedagogické a terapeutické praxi. Domnívám se, že jádrem těchto opatření by měla být snaha podpořit resocializaci po propuštění z výkonu trestu, a to hlavně kvůli výše zmíněnému handicapu na straně delikventů, tj. značného deficitu v mentalizaci. Z rozhovorů jasně vyplývá, že neuspokojivá finanční situace, zadluženost, neschopnost sehnat práci a samotné stigma značně ztěžuje adaptaci na mimoústavní realitu, která se k deficitní mentalizaci přičítá a je tak hlavním katalyzátorem další recidivy.

Seznam použité literatury k disertaci

- Adler, A. (1999). Porozumění životu. Praha, ČR: Aurora.
- Agger, B. (1991). Critical Theory, Poststructuralism, Postmodernism: Their Sociological Relevance. *Annual Review of Sociology*, 17, 105-131. Retrieved July 23, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2083337>
- Agnew, R. (1985). A Revised Strain Theory of Delinquency. *Social Forces*, 64(1), 151-167. doi:10.2307/2578977
- Agnew, R., & Petersen, D. (1989). Leisure and Delinquency. *Social Problems*, 36(4), 332-350. doi:10.2307/800819
- Akers, R., Krohn, M., Lanza-Kaduce, L., & Radosevich, M. (1979). Social Learning and Deviant Behavior: A Specific Test of a General Theory. *American Sociological Review*, 44(4), 636-655. doi:10.2307/2094592
- Akers, R., & Jennings, G. (2016). Social Learning Theory. *The handbook of criminological theory*. Pp. 230–240. John Willey & Sons, Inc.
- Aldrich C. K. (1987). Acting out and acting up: the superego lacuna revisited. *The American journal of orthopsychiatry*, 57(3), 402–406. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1987.tb03549.x>
- in Th Handbook of Blackwel
- Aseltine, R., Gore, S., & Gordon, J. (2000). Life Stress, Anger and Anxiety, and Delinquency: An Empirical Test of General Strain Theory. *Journal of Health and Social Behavior*, 41(3), 256-275. doi:10.2307/2676320
- Babiak, P., & Hare, R. (2006). *Snakes in suits: When psychopaths go to work*. New York: Regan Books.
- Bandura, A. (2006). Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1(2), 164-180.
- Barmaki, R. (2019). On the Origin of “Labeling” Theory in Criminology: Frank Tannenbaum and the Chicago School of Sociology. *Deviant Behavior*, 40, 256 - 271.
- Black, D. (1983). Crime as Social Control. *American Sociological Review*, 48(1), 34-45. doi:10.2307/2095143
- Black, D., Baumgard, CH., Bell S., Kao, C. (1996). Death rates in 71 men with antisocial personality disorder: a comparison with general population mortality. *Psychosomatics*. 1996. 131-136.
- Blair, Robert. (2004). The Roles of Orbital Frontal Cortex in the Modulation of Antisocial Behavior. *Brain and cognition*. 55. 198-208. 10.1016/S0278-2626(03)00276-8.
- Bleckley, L., Caspi, A., Harrington, H., Houts, RM., Mcgee, TR., Moffitt, T. (2016). Adult-onset offenders: Is a tailored theory warranted? *Journal of criminal justice*. 46. p. 64-81. Elsevier Ltd. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/40212163>
- Boniwell, I., Zimbardo, P. (2004). Balancing One’s Time Persective in Pursuit of Optimal Functioning, in Linley, P.A., Joseph, S. *Positive psychology in practise*. Hoboken, NJ, Wiley,
- Brelet-Foulardová, F. & Chabertová, C. (2019). *Manuál TAT – psychoanalytický přístup*. Praha, ČR: Hogrefe Testcentrum.
- Browne, J. (2007). Rooted in Slavery: Prison Labor Exploitation. *Race, Poverty & the Environment*, 14(1), 42-44. Retrieved July 23, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/41555136>

Bruinsma, G., Pauwels, L., Weerman, F., & Bernasco, W. (2015). Situational Action Theory: Cross-Sectional and Cross-Lagged Tests of its Core Propositions. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 57(3), 363-398. <https://doi.org/10.3138/cjccj.2013.E24>

Byrd, Amy & Hawes, Samuel & Burke, Jeffrey & Loeber, Rolf & Pardini, Dustin. (2017). Boys with Conduct Problems and Callous-Unemotional Traits: Neural Response to Reward and Punishment and Associations with Treatment Response. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 30. 10.1016/j.dcn.2017.12.004.

Carlisi Ch., Moffitt, T., Knodt, A., Harrington H., Ireland D., Melzer, T., Poulton R., Ramrakha S., Caspi, A., Harisi, A., Viding, E. (2020). Associations between life-course-persistent antisocial behaviour and brain structure in a population-representative longitudinal birth cohort. *The Lancet Psychiatry*. Vol 7 (3). P. 245-253. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(20\)30002-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(20)30002-X).

Cleckley, H. (1964). *The mask of sanity: An attempt to clarify some issues about the so-called psychopathic personality*. Saint Louis: C.V. Mosby Co.

Cohen, A. (1965). The Sociology of the Deviant Act: Anomie Theory and Beyond. *American Sociological Review*, 30(1), 5-14. doi:10.2307/2091770

Compton, M., Conway, K., Stinson, S., Colliver, D., Grant, F. (2005). Prevalence, correlates, and comorbidity of DSM-IV antisocial personality syndromes and alcohol and specific drug use disorders in the United States: results from the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *The Journal of clinical psychiatry*, 66(6), 677-685. <https://doi.org/10.4088/jcp.v66n0602>

Cullen, F. T., & Wilcox, P. (2010). Sutherland, edwin h.: differential association theory and differential social organization. In *Encyclopedia of criminological theory* (Vol. 1, pp. 899-906). SAGE Publications, Inc., <https://www.doi.org/10.4135/9781412959193.n250>

Čermák, I., Fikarová, T., Urbánek, T., Jenkins, S., Pokorná, Z., Kreitler, S., Chrz, V., Teglassi, H., Yiu, H., Kučera, M., Soukupová, T., Goldman, P., Berant, E. (2012). *Tematicko-apercepční test: interpretační perspektivy*. Nové Zámky, ČR: Psychoprof, spol. s.r.o.

Čírtková, L. (2004). *Forenzní psychologie*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o.

Duggan, C. (2009). A treatment guideline for people with antisocial personality disorder: Overcoming attitudinal barriers and evidential limitations. *Criminal Behavior and Mental Health* 19 [Internet]. 2019-223, Available from: www.interscience.wiley.com DOI: 10.1002/cbm.726).

Farrington, D. (2020). The Integrated Cognitive Antisocial Potential (ICAP) Theory: Past, Present, and Future. *J Dev Life Course Criminology* 6, 172-187 (2020). <https://doi.org/10.1007/s40865-019-00112-9>

Fonagy, P., Targetová, M. (2005). *Psychoanalytické teorie: perspektivy z pohledu vývojové psychopatologie*. Praha, ČR: Portál.

Foucault, M. (2000). *Dohlížet a trestat*. Praha, ČR: Dauphin.

Frick P., Viding, E. (2009). Antisocial behavior from a developmental psychopathology perspective. *Devel and Psychopat*,

Gault, R., Bates, S., Sellin, T., Hooton, E., Anderson, J., Winnet, N., . . . Dession, G. (1951). Unraveling Juvenile Delinquency: A Symposium of Reviews. *Journal of Criminal Law and Criminology* (1931-1951), 41(6), 732-759. doi:10.2307/3491272

Gottfredson, M. (2005). Offender Classifications and Treatment Effects in Developmental Criminology: A Propensity/Event Consideration. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 602, 46-56. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/25046140>

Hare, Robert & Neumann, Craig. (2008). Psychopathy as a Clinical and Empirical Construct. *Annual review of clinical psychology*. 4. 217-46. 10.1146/annurev.clinpsy.3.022806.091452.

Hare, R. (1999). Bez svědomí. Znepokojivý svět psychopatů mezi námi. Dům Harfa.

Hendl, J. (2008). Kvalitativní výzkum. Praha, ČR: Portál.

Hepburn, J. (1977). Official Deviance and Spoiled Identity: Delinquents and Their Significant Others. *The Pacific Sociological Review*, 20(2), 163-179. doi:10.2307/1388929

Horley, J. (2014). The emergence and development of psychopathy. *History of the Human Sciences*. 27 (5): 91–110. doi:10.1177/0952695114541864.)

Chriss, J. (2007). The Functions of the Social Bond. *The Sociological Quarterly*. 2007. 48: 689-712

Jakobowitz, Sharon & Egan, Vincent. (2006). The Dark Triad and normal personality traits. *Personality and Individual Differences*. 40. 331-339. 10.1016/j.paid.2005.07.006.

Kernberg, O. (2004). Aggressivity, Narcissism, and Self-Destructiveness in the Psychotherapeutic Rela: New Developments in the Psychopathology and Psychotherapy of Severe Personality Disorders. New Haven; London: Yale University Press. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/j.ctt1npb07>

Koudelková, A. (1995). Psychologické otázky delikvence. Praha, ČR: Victoria publishing.

Krohn, M. (1999). Social Learning theory: the continuing Development of a perspective. *Theoretical Criminology*. Vol 3 (4). p. 462-476 University at Albany, USA. <https://doi.org/10.1177/1362480699003004006>

Kučera, M. (2017). Pud u Freuda. Praha, ČR: Karolinum.

Lacourse, E., Nagin, D., Tremblay, R. E., Vitaro, F., & Claes, M. (2003). Developmental trajectories of boys' delinquent group membership and facilitation of violent behaviors during adolescence. *Development and psychopathology*, 15(1), 183–197. <https://doi.org/10.1017/s0954579403000105>

Laub, J., & Sampson, R. (2001). Understanding Desistance from Crime. *Crime and Justice*, 28, 1-69. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/1147672>

Laub, J., & Sampson, R. (1991). The Sutherland-Glueck Debate: On the Sociology of Criminological Knowledge. *American Journal of Sociology*, 96(6), 1402-1440. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/2781905>

Lečbych, M. (2016). Rorschachova metoda. Havlíčkův Brod, ČR: Grada Publishing, s.r.o.

Link, B. G., Cullen, F. T., Struening, E. L., ShROUT, P. E., & Dohrenwend, B. P. (1989). A modified labeling theory approach to mental disorders: An empirical assessment. *American Sociological Review*, 54(3), 400–423. <https://doi.org/10.2307/2095613>

Loeber, R., Burke, J., & Pardini, D. A. (2009). Perspectives on oppositional defiant disorder, conduct disorder, and psychopathic features. *Journal of child psychology and psychiatry, and allied disciplines*, 50(1-2), 133–142. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.02011.x>

Maestro, M. (1973). A Pioneer for the Abolition of Capital Punishment: Cesare Beccaria. *Journal of the History of Ideas*, 34(3), 463-468. doi:10.2307/2708966

Psychological Review. No 1993. 100, p. 674-701. DOI : 0033-295X/93/S3.00

Marsh, A. A., & Blair, R. J. (2008). Deficits in facial affect recognition among antisocial populations: a meta-analysis. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, 32(3), 454–465. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2007.08.003>

Martens, W. (2000). Antisocial and psychopathic personality disorders : causes, course and remission. *Int J Offender Ther Comp Criminol* [Internet]. 44; 406. Available from https://www.researchgate.net/publication/249626790_Antisocial_and_Psychopathic_Personality_Disorders_Causes_Course_and_Remission-A_Review_Article DOI: 10.1177/0306624X00444002

Matza, D., & Sykes, G. (1961). Juvenile Delinquency and Subterranean Values. *American Sociological Review*, 26(5), 712-719. doi:10.2307/2090200

Matoušek, O., Kroftová, A. (2003). *Mládež a delikvence*. Praha, ČR: Portál

Matějček, Z. (2015). Praha, ČR: Portál.

Mayes, R., Horwitz, A. (2005). DSM III and the revolution in the classification of mental illness. *The journal of the history of the behavioral sciences*. Vol 41 (3). <https://doi.org/10.1002/jhbs.20103>

McWilliams, N. (2015). Praha, ČR: Portál s.r.o.

Menting, Barbara & Lier, Pol & Pardini, Dustin & Loeber, Rolf. (2015). Cognitive impulsivity and the development of delinquency from late childhood to early adulthood: Moderating effects of parenting behavior and peer relationships. *Development and Psychopathology*. 28. 1-17. 10.1017/S095457941500036X.

Moffitt, T. (1993). Adolescence-limited and life-course persistent antisocial behavior : a developmental taxonomy.

Nakonečný, M. (1998). *Psychologie osobnosti*. Praha, ČR: Academia.

O'Leary, M., Taylor, J., Eckel, L. (2010). Psychopathic personality traits and cortisol response to stress: the role of sex, type of stressor, and menstrual phase. *Hormones and behavior*, 58(2), 250–256. <https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2010.03.009>

Opp, K. (2020). The social structure social learning theory by Ronald L. Akers. 10.4324/9780429026980-11.

Opp, Karl-Dieter. (2020). Situational action theory. 10.4324/9780429026980-15.

Pardini, Dustin. (2016). Empirically Based Strategies for Preventing Juvenile Delinquency. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*. 25. 10.1016/j.chc.2015.11.009.

- Piquero, A. R. (2008). Taking stock of developmental trajectories of criminal activity over the life course. In *The Long View of Crime: A Synthesis of Longitudinal Research* (pp. 23-78). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-71165-2_2
- Plháková, A. (2004). Učebnice obecné psychologie. Praha, ČR: Academia.
- Polišenská, A. V. (2019). Forezní psychologie: teorie a praxe. Vysoká škola finanční a správní, a.s.
- Reid, J. B., Patterson, G. R., & Snyder, J. (2002). Antisocial behavior in children and adolescents: A developmental analysis and model for intervention. American Psychological Association
- Rimkus, V. (2008). Aspects of social support in families of delinquent and non-delinquent children. *Tiltai / Bridges*, 43 (2), 75–92.
- Rivenbark, JG., Odgers, CL., Caspi, A., Harrington, H., Hogan, S., Houts, RM., et al. (2018). The high societal costs of childhood conduct problems: evidence from administrative records up to age 38 in a longitudinal birth cohort. *J Child Psychol Psychiatry*. 59. p. 703–10.
- Robinson, E. (1985). Coercion theory revisited: Toward a new theoretical perspective on the etiology of conduct disorders. *Clinical Psychology Review*, Vol 5 (6). P. 597-62. [https://doi.org/10.1016/0272-7358\(85\)90037-6](https://doi.org/10.1016/0272-7358(85)90037-6).
- Rosenfield, S. (1997). Labeling Mental Illness: The Effects of Received Services and Perceived Stigma on Life Satisfaction. *American Sociological Review*, 62(4), 660-672. doi:10.2307/2657432
- Sampson, R., & Laub, J. (2005). A Life-Course View of the Development of Crime. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 602, 12-45. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/25046139>
- Savolainen, J., Aaltonen, M., Merikukka, M., Paananen, R., & Gissler, M. (2015). Social mobility and crime: evidence from a total birth cohort. *The British Journal of Criminology*, 55(1), 164-183. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/43819265>
- Seyersová, J. (1999). Matky psychoanalýzy. Praha, ČR: Triton.
- Shortt, J., Capaldi, D., & Bank, L., Dishion, T. (2003). The Role of Adolescent Friends, Romantic Partners and Siblings in the Emergence of the Adult Antisocial Lifestyle. *Journal of Family Psychology*, 17, 521-533.
- Schirmann, F. (2013). Badness, madness and the brain – the late 19th-century controversy on immoral persons and their malfunctioning brains. *History of the Human Sciences*, 26(2), 33–50. <https://doi.org/10.1177/0952695113482317>
- Schwartz, S. J., Luyckx, K., & Vignoles, V. (2011). *Handbook of identity theory and research*. Springer Science + Business Media. <https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7988-9>
- Skeem, J. L., Polaschek, D. L. L., Patrick, C. J., & Lilienfeld, S. O. (2011). Psychopathic Personality: Bridging the Gap Between Scientific Evidence and Public Policy. *Psychological Science in the Public Interest*, 12(3), 95–162. <https://doi.org/10.1177/1529100611426706>
- Smith, J. D., Dishion, T. J., Shaw, D. S., Wilson, M. N., Winter, C. C., & Patterson, G. R. (2014). Coercive family process and early-onset conduct problems from age 2 to school entry. *Development and psychopathology*, 26(4 Pt 1), 917–932. <https://doi.org/10.1017/S0954579414000169>
- Snare, A., & Christie, N. (1975). Dialogue with Nils Christie. *Issues in Criminology*, 10(1), 35-47. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/42909716>

- Stebbins, Robert. (2015). Lemert, Edwin M.. 10.1002/9781405165518.wbeos0134.
- Stevens, Gregory & Deuling, Jacqueline & Armenakis, Achilles. (2012). Successful Psychopaths: Are They Unethical Decision-Makers and Why?. *Journal of Business Ethics*. 105. 139-149. 10.1007/s10551-011-0963-1.
- Strauss, A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno, ČR: Sdružení Podané Ruce.
- Sutherland E. (1940). White collar criminality. *American Sociological Review*. Vol. 5. No. 1. pp. 1-12.
- Sutherland, E. (1937). The Professional Thief. *Journal of Criminal Law and Criminology* (1931-1951), 28(2), 161-163. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/1136895>
- Svoboda, M., Humpolíček, P., Šnorek, V. (2013). Praha, ČR: Portál.
- Švaříček, R. & Šedřová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha, ČR: Portál.
- Tartakovsky, M. (2013). Surprising myths & facts about antisocial personality disorder. Psych Central [Internet].
- Thio, A. (1975). A Critical Look at Merton's Anomie Theory. *The Pacific Sociological Review*, 18(2), 139-158. doi:10.2307/1388629
- Tibbetts, S. G., & Hemmens, C. (2010). *Criminological theory: A text/reader*. Los Angeles: SAGE.)
- Tiethof, M. (2016). The productive power of delinquency. *Michigan Sociological Review*, 30, 109-133. Retrieved July 31, 2021, from <http://www.jstor.org/stable/43940350>
- Thornberry, T. (1987). Towards an interactional theory of delinquency. *Criminology*. The university at Albany. Vol 25 (4), p. 863.
- Tomkins, S., & Tomkins. (1947). *The Thematic Apperception Test: The theory and technique of interpretation*. Grune & Stratton. <https://doi.org/10.1037/11186-000>
- Urban, L. (2008). *Sociologie trochu jinak*. Praha, ČR: Grada
- Vavrda, V. (2005). *Otázky soudobé psychoanalýzy*. Praha, ČR: Nakladatelství Lidové noviny.
- Wall, T., Wygant, D., & Martin Sellbom (2015) Boldness Explains a Key Difference Between Psychopathy and Antisocial Personality Disorder, *Psychiatry, Psychology and Law*, 22:1, 94-105, DOI: 10.1080/13218719.2014.919627
- Warren, G. C., & Clarbour, J. (2009). Relationship between psychopathy and indirect aggression use in a noncriminal population. *Aggressive Behavior*, 35(5), 408–421. <https://doi.org/10.1002/ab.20317>
- Weis, K. (1975). The Glueck social prediction table – the unfulfilled promise. *Journal of criminal law and criminology*. Vol 65 (3).
- Weiss, L. C., Saklofske, D. H., Holdnack, J. A., & Prifitera, A. (2016). WISC-V: Advances in the assessment of intelligence. In L. G. Weiss, D. H. Saklofske, J. A. Holdnack, & A. Prifitera (Eds.), *WISC-V assessment and interpretation: Scientist-practitioner perspectives* (pp. 3–23). Elsevier Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-404697-9.00001-7>
- Wikström, P. (2014). Why crime happens: A situational action theory.

Winnicott, Donald (2016). Delinquency as a sign of hope.

10.1093/med:psych/9780190271404.003.0008.

Zikmund, A. (1930). Mládež mravně vadná. Praha, ČR: Spolek učitelů a přátel dětí mravně vadných
